

Johannesevangeliet 1:1–18

1 ¹I begynnelsen fanns Ordet, och Ordet fanns hos Gud, och Ordet var Gud. ²Det fanns i begynnelsen hos Gud. ³Allt blev till genom det, och utan det blev ingenting till av allt som finns till. ⁴I Ordet var liv, och livet var människornas ljus. ⁵Och ljuset lyser i mörkret, och mörkret har inte övervunnit det.

⁶Det kom en man som var sänd av Gud, hans namn var Johannes. ⁷Han kom som ett vittne för att vittna om ljuset, så att alla skulle komma till tro genom honom. ⁸Själv var han inte ljuset, men han skulle vittna om ljuset.

⁹Det sanna ljuset, som ger alla människor ljus, skulle komma in i världen. ¹⁰Han var i världen och världen hade blivit till genom honom, men världen kände honom inte. ¹¹Han kom till det som var hans, och hans egna tog inte emot honom. ¹²Men åt dem som tog emot honom gav han rätten att bli Guds barn, åt alla som tror på hans namn, ¹³som har blivit födda inte av blod, inte av kroppens vilja, inte av någon mans vilja, utan av Gud.

¹⁴Och Ordet blev människa och bodde bland oss, och vi såg hans härlighet, en härlighet som den ende sonen får av sin fader, och han var fylld av nåd och sanning. ¹⁵Johannes vittnar om honom och ropar: »Det var om honom jag sade: Han som kommer efter mig går före mig, ty han fanns före mig.« ¹⁶Av hans fullhet har vi alla fått del, med nåd och åter nåd. ¹⁷Ty lagen gavs genom Mose, men nåden och sanningen har kommit genom Jesus Kristus. ¹⁸Ingen har någonsin sett Gud. Den ende sonen, själv gud och alltid nära Fadern, han har förklarat honom för oss.

Ordet var Gud och blev människa

JOHANNESVANGELIETS BÖRJAN ÄR högtidlig. De högstämda orden fungerar som ett slags ouvertyr som ska få läsarna/lyssnarna att stanna upp, att vilja lyssna och ta till sig orden om Ordet. Mitt i det högstämda finns också ett tilltal.

Johannes avsikt är klar: han vill presentera Jesus på ett sätt som fångar läsarnas uppmärksamhet. Därför finns frågan om Jesus identitet med från allra första början i evangeliet. Språkbruket är universellt och konkret. Bakom de till synes enkla orden finns en mångfaldig bakgrund, så rik att det knappast är troligt att läsarna kunde uppfatta alla anspelningar, även om många säkert uppfattade en del av dem.

Prologen till Johannesevangeliet är tudelad. I den första delen, 1:1–18, handlar det om Ordet som var Gud och blev människa, om Jesus som kom i världen. I den andra, 1:19–51, återges – förutom hur Jesus kallar några av sina första lärjungar – hur Johannes döparen pekar ut Jesus som Guds lamm, han som skulle dö för att ta bort världens synd. De två delarna av prologen motsvarar på så sätt också Johannesevangeliets två huvuddelar.

Prologen är mer än ett förord. Den är en läsanvisning. Genom att redan i denna första del bruka flera ord som är viktiga i evangeliet som helhet, ger Johannes en antydning om vad han vill betona. Han talar bland annat om *liv* och *tro*, ord som anknyter till det som han mot slutet av sin framställning presenterar som avsikten med evangeliet, 20:31.

Prologens första del är delvis formulerad med ett poetiskt språk som skiljer sig från framställningssättet i resten av evangeliet, men

som till både innehåll och form påminner om andra texter i Nya testamentet, framför allt Paulus framställning av Jesus liv i Fil 2:6–11 och Kol 1:15–20.

Prologens inledning kan delas in i fyra korta avsnitt: Ordet som var liv och ljus, 1:1–5; Johannes döparens vittnesbörd om Ordet, 1:6–8; Ordet i världen: om att ta emot det och om att avvisa det, 1:9–13; bekännelsen till Ordet som Jesus Kristus, 1:14–18.

ORDET SOM VAR LIV OCH LJUS, 1:1–5

Med inledningsorden – **I begynnelsen fanns Ordet** – för Johannes medvetet läsarna tillbaka till skapelsen och Första Mosebokens inledande ord: »I begynnelsen skapade Gud«, 1 Mos 1:1. Signalen är att här ska berättas om den/det/han som till och med fanns före skapelsen; den som Johannes talar om **fanns** före skapelsen. Uttryckt med teologiskt språk betonar evangelisten Jesus pre-existens. Visserligen är det ännu inte utsagt att det handlar om Jesus, men säkerligen uppfattade de första läsarna/lyssnarna det ändå.

De tre inledande satserna är laddade med innehåll, och alla tre betonar de något som **var** (på grekiska är det samma verb för »fanns« och »var«): **Ordet var i begynnelsen, och Ordet var hos Gud, och Ordet var Gud.** De tre bruken av verbet »vara« har lite olika nyans. Först handlar det om själva existensen: Jesus existerade i begynnelsen. Sedan handlar det om en relation: Jesus fanns hos Fadern. Slutligen handlar det om identitet: Jesus var Gud. Med den stegring som formuleringarna rymmer sägs det oerhörda sist: den jordiske Jesus var Gud.

När det sedan upprepas att **det fanns i begynnelsen hos Gud** – eller mer ordagrant »detta/denne var i begynnelsen hos Gud« – stryker det under ett tema som visar sig vara återkommande i Johannes-evangeliet, nämligen det om relationen mellan Sonen och Fadern. Det är Ordet som var hos Gud, inte någon annan. Och Ordet **fanns i begynnelsen hos Gud**, det blev inte till i begynnelsen. Och paradoxalt nog var Ordet – som samtidigt var Gud – **hos Gud**, det råder både identitet och relation mellan de två.

Prologen fortsätter med en formulering som påminner om en trosbekännelse: **Allt blev till genom det, och utan det blev ingenting till av allt som finns till.** Och det är verkligen en bekännelse, som till sitt innehåll liknar och bekräftar andra ställen i Nya testamentet, till exempel 1 Kor 8:6; Kol 1:15-17. Ordet/Jesus är skapelseordet, alltings ursprung. Samma Ord är också han som sänds för att frälsa världen, 3:16f. Skapelse och frälsning hör ihop; de har samma ursprung.

Efter dessa i flera betydelser grundläggande satser introducerar Johannes ytterligare ett par begrepp som kommer att vara viktiga i fortsättningen av evangeliet. Han talar om att i **Ordet var liv och att livet var människornas ljus.** Livet står som oftast annars i Johannesevangeliet för det eviga livet, det som Jesus kommer med och erbjuder människorna, 3:15; 5:26; 11:25. Ljuset är ett annat namn för Ordet som är Jesus. Senare i evangeliet kommer de två orden till och med att föras samman till ett begrepp, när Jesus talar om »livets ljus« som sin gåva till dem som följer honom, 8:12. (Se också faktartutan *Ljuset i Bibeln*, s 220.)

Samtidigt som de två begreppen liv och ljus introduceras, introduceras även motsatsparet ljus-mörker. Ett flitigt bruk av kontraster hör till Johannesevangeliets särdrag. Detta är den första i en lång rad. Liksom allt annat i prologen är orden **mörkret** och **ljuset** signaler till läsarna. Det blir extra tydligt när Johannes byter tempus från förfluten till närvarande tid: **ljuset lyser i mörkret.** Det tillhör inte det förgångna utan det aktuella. Att **mörkret inte har övervunnit** ljuset är ett tröstens ord till dem som levde under svårigheter av olika slag och en antydning om den situation som evangeliets första läsare befann sig i.

Sammanfattningsvis är hela detta första och korta avsnitt i prologens inledning fyllt med associationer till gammaltestamentliga tankar och med antydningar om vad som följer.

JOHANNES DÖPARENS VITTNESBÖRD

OM ORDET, 1:6–8

Till de tvåra kasten och de skarpa kontrasterna i Johannesevangeliets framställning hör introduktionen av Johannes döparen. Från skapelsens begynnelse och de högstämnda associationerna i evangeliets inledningsord förs läsarna plötsligt och till synes oförmedlat ner på jorden: **Det kom en man**. Allt har hittills handlat om Ordet/Jesus. Nu ställs i stället **Johannes** i centrum. Det sägs inte uttryckligen att det handlar om döparen, en beteckning som för övrigt inte används i Johannesevangeliet. Han kallas bara Johannes och är den ende som kallas med detta namn i evangeliet. Men läsarna förutsetts känna till honom.

Johannes döparen presenteras som profet. Det betonas att han hade ett gudomligt uppdrag, han **var sänd av Gud**. Det är det viktiga. I den senare delen av prologen presenteras han utförligare, 1:19–36. Här står hans uppdrag i centrum. **Han kom som ett vittne**, det första i en rad vittnen i evangeliet. Att vittna var hans gudomliga uppdrag, och det var ett viktigt uppdrag som döparen delade med evangelisten, 21:24. Båda hade till uppgift att **vittna om ljuset** [det vill säga Jesus], **så att alla människor skulle komma till tro genom honom**. Vittnesbördet var inte avsett bara för ett fåtal; det riktade sig till alla.

När evangelisten betonar att **själv var han inte ljuset, men han skulle vittna om ljuset** är det möjligen för att det fanns personer i evangelistens närhet och samtid som menade att Johannes döparen var den utlovade Messias, han som enligt löftena skulle frälsa människor. Med emfas betonas att så är det absolut inte. Visst är Johannes döparen betydelsefull, men han är det som vittne, inte som något annat.

ORDET I VÄRLDEN: OM ATT TA EMOT DET

OCH OM ATT AVVISA DET, 1:9–13

Från att ha talat om Johannes döparen övergår evangelisten till att tala om Jesus igen. Det är han som är **det sanna ljuset**. Evangelis-

ten knyter tillbaka till prologens början, 1:4f. Om detta ljus – Jesus – sägs att det **ger alla människor ljus**. Ljuset ger ljus. Det kan låta som en självklar upplysning (!), men det rymmer både djupa anspråk och ett stort löfte.

Genom att i fortsättningen tala om att **ljuset skulle komma in i världen** introducerar evangelisten ännu en av de termer som spelar stor roll i evangeliet, nämligen **världen**. Detta ord betecknar på en gång allt skapat, hela mänskligheten och allt som står emot Gud. Det finns alltså en mångtydighet i termen, och denna mångtydighet är framträdande när evangelisten här kortfattat och närmast symboliskt talar om Jesus offentliga verksamhet. (Se vidare faktarutan *Världen i Johannesevangeliet*, s 386.)

Jesus människoblivande – hans nedstigande till den värld som kommit till genom honom själv – förklaras inte, det proklameras: **Han var i världen och världen hade blivit till genom honom**. Samtidigt anges med ännu en av alla dessa laddade formuleringar i Johannesevangeliet att det inte blev som det var tänkt: **men världen kände honom inte**. Ordet »känna« har många betydelsenysanser. Det står för bekantskap med, för kunskap om och för innerlig – till och med intim – gemenskap. Senare i evangeliet blir det ett nyckelbegrepp när Jesus talar om sig som den gode herden som känner sina får, 10:14f, och när det i hans avskedstal heter att världen inte känner sanningens ande, 14:17. Här i prologen är formuleringen fylld av tragik och säkert ett varningens ord till dem som Johannes skriver till och för.

Det tragiska understryks av fortsättningen. När Jesus **kom till det som var hans** – säkerligen hela den skapelse han var upphov till men särskilt det judiska folk han var en del av – **tog hans egna inte emot honom**. Johannes skriver med facit i hand, och han återkommer till detta många gånger. Juden Jesus accepterades inte som Messias av det judiska folket som helhet. Visserligen trodde många av samtidens judar på honom – och Johannes ska berätta om några av dem – men flertalet avvisade Jesus och hans anspråk.

Därför står fortsättningen i kontrast till det nyss sagda. Ty det fanns också andra. Det fanns de **som tog emot honom**. Ordets/Je-

sus verksamhet bemöttes på två motsatta sätt. Några tog inte emot Jesus: de trodde inte på honom. Andra tog emot honom: de trodde. Att »ta emot« och att »tro« är synonyma uttryck. Och när Johannes skriver om **alla som tror på hans namn** formulerar han sig inkluderande. Även dem han riktar sitt evangelium till är medräknade. Här avslöjar författaren för övrigt tydligt sin judiska bakgrund. Att tala om någons **namn** på det sätt som Johannes gör är genuint judiskt: namnet står för personen.

Åt dem som trodde **gav han rätten att bli Guds barn**. Detta var inte något de var av sig själva. Det var en rätt Jesus **gav** dem. Troligen är formuleringen viktig, eftersom den innehåller ett avvisande av gnostiska tankar på att människan av födseln är Guds barn. Alla är Guds skapelser, allt – inklusive människorna – har ju blivit till genom Ordet, 1:3, men alla är inte Guds barn i meningen att de tror att Jesus är den han säger sig vara. Johannes återger senare i evangeliet en händelse och ett samtal som förtydligar innebörden i detta, 3:1–21. När det sägs att Jesus **gav dem rätten att bli Guds barn** används ett starkt grekiskt ord som också kan översättas »makten« eller »auktoriteten«. Och när det sägs att de som trodde blev **Guds barn** brukas inte den hos Paulus vanliga formuleringen »Guds söner« – för Johannes finns bara en Guds son: Jesus.

Vidareutvecklingen av detta för prologen centrala parti kan verka lite invecklad. Tanken är säkerligen att kontrastera den gudomliga födelsen mot den mänskliga/vanliga födelsen. Därför heter det att de som trodde var födda av Gud. Det är inget de kunde åstadkomma själva, de kunde bara ta emot. De **har blivit födda inte av blod, inte av kroppens vilja, inte av någon mans vilja**. Alla tre uttrycken står för den mänskliga fortplantningen och sexualiteten, och det första bygger troligen på den dåtida föreställningen att vid konceptionen blandades mannens och kvinnans blod. Kanske finns här också en antydning om Jesus tillblivelse i Marias moderliv utan någon mans medverkan. Det avgörande är hur som helst kontrasten mellan det mänskliga och det gudomliga, mellan det som människan kan åstadkomma och det som hon bara kan ta emot. Därmed innehåller evangelistens ord också ett erbjudande om och en upp-

muntran till alla som tar del av evangeliets ord att ta emot trons gåva, som också är gudsbarnskapets gåva.

27

JOH 1:1-18

BEKÄNNELSEN TILL ORDET SOM

JESUS KRISTUS, 1:14-18

Med bakgrund i skildringen i Andra Moseboken av hur Gud uppenbarade sig för israeliterna, fortsätter författaren att tala om **Ordet** som blev **människa och bodde bland oss**. Detta är Johannesevangeliets korta och teologiska återgivning av Jesus födelse; det är inkarnationens under återgivet med ett språk som är laddat med gamlamenteamentliga associationer. Ordagrant står det: »Ordet blev kött och tältade bland oss.«

Att Ordet blev kött är ett annat sätt att säga att Jesus blev människa. Han som i prologens inledning sagts vara Gud, 1:1, han sägs nu vara människa i den konkreta och påtagliga mening som varje människa är människa; det är vad ordet »kött« innebär här. Orden är överväldigande: den oförgänglige Guden tar gestalt i det förgängliga. Att han »tältade« bland människor anspelar på hur Gud visade sig för israeliterna under ökenvandringen i den tälthelgedom som de medförde, 2 Mos 25-26. Och att detta innebar att **hans härlighet** blev synlig, påminner om de många gånger som det talas om Herrens härlighet i samband med israeliternas räddning ur Egypten och efterföljande vandring i öknen, 2 Mos 14; 19; 33-34.

När Johannes säger att vi såg **hans härlighet** är det inte bara ögonvittnets utan också kyrkans bekännelse som han återger. Det lilla ordet vi inkluderar evangeliets läsare, och genom att använda det drar Johannes in alla som tar del av hans vittnesbörd om Jesus-historien. Som i flera andra fall i evangeliet ligger i bruket av ord och formulering både en inbjudan och en uppmaning. Och när han använder ordet **härlighet** nyttjar han ett ord som återkommer många gånger i fortsättningen av evangeliet. Sin härlighet ska Jesus visa både i de tecken han utför, 2:11, och framför allt genom sin död och uppståndelse, 17:5, 24. Det är därför som seendet är så viktigt i Johannesevangeliet. Bara den som har rätt syn kan uppfatta vem

Jesus är. Bara den som har rätt seende kan se att Jesus är **den ende sonen** eller, mer ordagrant, »den enfödde«. Sin unika ställning får Jesus av Gud, av sin fader.

Som ett slags sammanfattning konstaterar därefter evangelisten att Jesus som inkarnerad var fylld av **nåd och sanning**. Begrepps-paret är liksom mycket annat i detta avsnitt hämtat från Gamla testamentet. De två orden **nåd** och **sanning** beskriver ofta Guds förbundstrohet, 2 Mos 34:6 (i LXX står här båda de grekiska ord som används i Johannesevangeliet). I hela evangeliet förekommer ordet **nåd** bara i den inledande delen av prologen, men det finns här å andra sidan hela fyra gånger och ges därmed tyngd, v 14, v 16 två gånger, och v 17. Nåden är inte allmänt Guds överseende välvilja, ett slags snällhet, utan det är Guds kärlek till dem som inte har gjort sig förtjänta av den. Ordet **sanning** är ett av evangeliets nyckelbegrepp, och det återkommer till skillnad från ordet »nåd« åtskilliga gånger framöver. Se till exempel 3:21; 4:23; 8:32; 16:13 och flera andra ställen. Jesus använder det till och med om sig själv i ett av sina sju »jag är«-ord, 14:6.

Efter att ha presenterat Jesus ur inkarnationens perspektiv och i förfluten tid, övergår evangelisten till att tala om honom ur vittnet Johannes döparens perspektiv och i nutid (presens): **Johannes vittnar om honom**. Till detta ska evangelisten återkomma, 1:30f. Här är det en parentetisk påminnelse om att döparens vittnesbörd även är kyrkans bekännelse: Jesus förblir större än Johannes döparen. Men det är den gudasände Johannes döparen, 1:6, som påminner om det. Han ropar: **Det var om honom jag sade: Han som kommer efter mig går före mig, ty han fanns före mig**.

I avslutningen på den inledande delen av prologen drar Johannes än en gång samman trådarna och sammanfattar både vem Jesus är och vad han betyder för dem som evangeliet riktar sig till. Han börjar med det senare. Om de kristna säger han: **Av hans fullhet har vi alla fått del**. Detta har skett inte en gång för alla utan det sker fortlöpande; så bör uttrycket **med nåd och åter nåd** troligen uppfattas. De kristna står i en nådeström utan slut. Annorlunda uttryckt: de kristna lever för evigt under Guds outtömliga välsignelse. Det

är – för att låna ett uttryck från ett annat sammanhang i evangeliet – den flödande källan av levande vatten, 4:14.

Med Jesus kommer något nytt i världen. Det gamla hade sin funktion; det var inte alls utan betydelse. Det var gott men begränsat. Att **lagen gavs genom Mose** sägs utan polemiska övertoner. Ändå överträffas den av **nåden och sanningen som har kommit genom Jesus Kristus**. Det råder knappast något tvivel om att Johannes ställer Jesus över Mose – även om den motsättande konjunktionen **men** faktiskt inte står i grundtexten. Därför talas här inte längre om Ordet. Nu sägs det i klartext vem det handlar om: **Jesus Kristus**. Detta är bekännelsens språkbruk. Jesus är Messias – på grekiska Kristus (*Christos*); det var inte Mose. Därmed också sagt att Ordet/Jesus i någon mening tar lagens (*tora*) plats. (Se vidare faktarutan *Ordet och dess bakgrund*, s 32.)

Slutraderna anknyter till evangeliets inledande påståenden – denna retoriska figur kallas på fackspråk för *inclusio*. I början sades att »Ordet var Gud«, 1:1, men här står att **den ende sonen var själv gud**. Denna kristologiska *inclusio* är betydelsefull som ett slags summering av vem Jesus är. Mycket kunde sägas om honom, men detta är det avgörande.

När det i sammanhanget står att **ingen har någonsin sett Gud** anknyter det till den gammaltestamentliga bakgrund som funnits med i hela det avslutande partiet av prologens inledning. Mose ville se Gud men fick det inte. Enbart Guds rygg fick han skåda, 2 Mos 33:20-23. Men nu har Gud uppenbarats på ett särskilt sätt. **Den ende sonen, själv gud och alltid nära Fadern, han har förklarat honom för oss**. Johannesevangeliets läsare får alltså erfara det som Mose aldrig fick uppleva, och till och med ännu mer än det som Mose bad att få vara med om. Han ville se Guds härlighet, 2 Mos 33:18. De – eller kanske hellre vi – som tar del av Johannesevangeliet får Gud förklarad genom Sonen/Jesus. Det som tidigare var omöjligt har alltså gjorts möjligt genom inkarnationen. Ty ytterst kan bara Gud uppenbara Gud. Och allt sker för oss.

DEN INLEDANDE DELEN av prologen till Johannesevangeliet slår an tonen för det som följer. Samtidigt är den ett slags sammanfattning. Här sägs det avgörande för fortsättningen.

Prologens första huvuddel är en bekännelse till den jordiske Jesus som Gud och Messias. Med ett språk mättat av gammaltestamentliga associationer berättar Johannes om det revolutionerande och nya som Jesus kommer med: Gud blir människa för att frälsa världen. Evangelisten tolkar Jesus betydelse och introducerar en terminologi som sedan kommer att präglade hela evangeliet. De betydelsebärande orden är många: liv, ljus, världen, känna, tro, härlighet, sanning, se, Fadern. Dessa är signalord som kommer att få sin fördjupning och förklaring i resten av evangeliet.

Nyckelavsnittet i framställningen handlar om det rätta sättet att förhålla sig till Jesus. Det handlar om att ta emot honom och att tro på honom. Där ligger evangelistens angelägenhet. Han är själv – tillsammans med Johannes döparen – ett vittne om Jesus och om dennes gudomliga ursprung och närhet till Fadern. Han lyfter fram tron som en gåva, en rätt som den gudomlige Jesus ger. Därmed är hans inledning på evangeliet också ett utmanande tilltal och ett erbjudande till alla dem som i alla tider läser hans framställning av det enda Evangeliet.

Om vem Jesus är. Redan från början i evangeliet ställs vi som läsare inför frågan om vem Jesus är. Att högakta Jesus, se honom som ett föredöme, som en fantastisk människa, som en framstående lärare är allt möjligt och bra, men i ljuset av Johannesprologen är det otillräckligt. Här framgår att Jesus är gudomlig. Han är Gud. Troligen var det anspråket minst lika uppseendeväckande då som det är i dag.

Det är viktigt för förståelsen av hela evangeliet att det börjar som det gör. Det ska ställa in oss som läsare på det som följer och ge oss en bakgrund att återvända till. Orden om Ordet som blev människa ska ringa med varje gång vi läser om vad Jesus gör och säger. Det handlar om den »ende sonen, själv gud och alltid nära Fadern«,

1:18. Genom resten av Johannesevangeliet återkommer gång på gång frågan om vem Jesus är, därför kommer just den frågan också att återkomma i mina reflektioner utifrån ett nutida perspektiv.

Om världen. Redan från början ställs vi som läsare också inför den beskrivning av den skapade världen, inklusive oss människor, som prologen i korthet innehåller. Världen är inte neutral; vi är inte neutrala. Av oss själva känner vi inte Jesus – och »känna« betyder här både känna igen och tro på. Vi är som människor inte av naturen kristna, Ef 2:1–3. Tvärtom är vi avvisande till och frånvända Kristus. Uttryckt på teologiskt språk är vi alla – som en del av den skapade världen – i behov av omvändelse och frälsning. Det är därför förkunnsen av evangelium är nödvändig. Det är genom den som vi kan lära känna Kristus för att bli »Guds barn«, 1:12.

Det kan i vår tid möjligen verka onödigt anstötligt att hävda att varje människa är i behov av frälsning och att omvända sig till kristen tro. Ändå är det precis det som Johannes påstår när han talar om världen som inte kände Jesus, 1:10.

Om tro. Oftast förknippar vi kanske talet om tro med aposteln Paulus och hans brev, men det är minst lika viktigt för evangelisten Johannes. De två talar visserligen delvis olika dialekter, men i grunden är de överens. Det viktiga här i inledningen av prologen till Johannesevangeliet är att tro på Jesus som Guds son framställs som en Guds gåva.

För oss som läser om detta i dag är den påminnelsen betydelsefull, eftersom vi lever i en kultur som på allt sätt lyfter fram och premierar prestation. Johannes påminner om att det är Jesus själv som ger oss trons gåva när vi känner igen och erkänner honom för den som han verkligen är, 1:12.

Om vittnets betydelse. Raderna om Johannes döparen kan vid en första anblick verka lite malplacerade i den högstämda inledningen till prologen. Men vid närmare betraktande har de en betydelsefull funktion i berättelsen om Jesus. Dels börjar till exempel även Mar-

kusevangeliet med att nämna Johannes döparen, Mark 1:1–8, vilket gör att Johannesevangeliet tydligt anknyter till evangelieberättelsen så som den är framställd av andra. Dels är omnämmandet av Johannes döparen som vittne av stor vikt i ljuset av evangelisten Johannes hela framställning. Evangeliet om Jesus Kristus lever vidare genom dem som vittnar om dess sanning.

Till det tidlösa i Johannesprologen hör i hög grad utmaningen till efterföljelse. Om vi är lyhörda ska vi uppfatta att Johannes döparen är ett föredöme för oss som vittnen. Även vi sentida som lärt känna Jesus Kristus får ställa in oss i ledet av vittnen – för att evangeliet om honom ska föras vidare till varje ny generation.

Om den överflödande nåden. Betoningen i Johannesprologens inledning ligger utan tvekan på Jesus Kristus och vem han är. Men hans gudomlighet, hans förutttillvaro, hans människoblivande relateras samtidigt till alla människor. Det handlar inte om abstrakta idéer utan om människor. Det tidlösa i prologen gäller inte bara Jesus, det gäller också oss som tror på honom. Den överflödande nåden har kommit genom Jesus.

»Nåd« är ett ovanligt ord i Johannesevangeliet. Troligen finns det därför anledning att ta särskilt fasta på att det står i inledningen till evangeliet och knyter an direkt till oss som läsare. Att vara kristen är att leva i och av den nåd som ständigt förnyas. Det är att leva det liv som genom Guds ingripande hela tiden vitaliseras och fördjupas. Detta kan uttryckas på olika sätt, till exempel: vi får alltid börja om, eller kanske hellre: Gud börjar ständigt om med oss.

ORDET OCH DESS BAKGRUND

Det är bara i början på prologen som »Ordet« (*logos*) används om Jesus i Johannesevangeliet. I fortsättningen är det andra uttryck och bilder som brukas.

Det finns många teorier om hur bakgrunden till användningen av ordet i Johannesevangeliet ska förstås. *Logos* var i den grekiska

filosofin ett känt begrepp, använt sedan åtminstone 600-talet f Kr. Det kunde till exempel beteckna Guds – eller gudars – tanke eller den princip som var ett slags förmedlare mellan Gud och värld/skapelse. Men även om begreppet var känt i den hellenistiska världen vid tiden för Johannesevangeliets tillkomst, är det knappast därifrån som författaren lånade uttrycket.

Med tanke på att de gammaltestamentliga associationerna och anspelningarna är så många i evangeliet, och att evangeliet i övrigt inte uppvisar något som helst intresse för grekisk/hellenistisk filosofi, är det mest sannolikt att det är i Gamla testamentet som bakgrunden till användningen av »Ordet« ska sökas. Johannes-evangeliet är alltigenom en kristen skrift, som kom till i ett gammaltestamentligt och judiskt sammanhang. Därför är det främst i den judiska tanken på skaparordet och Visheten som innebörden av Ordet (*logos*) ska sökas.

När det sägs att Ordet fanns/var i begynnelsen hos Gud och att allt blev till genom Ordet, 1:1-3, påminner den senare formuleringen om det som i Ords 8:22-31 sägs om Visheten, särskilt formuleringen i v 27 är viktig: »när han [Gud] spände upp himlen var jag [Visheten] där.« Och i senare judiska skrifter identifieras Guds skaparord med Visheten, Vish 9:f. Visheten i Gamla testamentet och de gammaltestamentliga apokryferna jämföras alltså med det ord genom vilket Gud skapade världen och människan.

I judisk tradition vidareutvecklas sedan tanken på Visheten så att den kommer att identifieras med lagen/Toran, Syr 24. I Johannes-evangeliet identifieras däremot Ordet entydigt med Jesus, och Ordet/Jesus har i evangeliet den avgörande roll som lagen spelar i gammaltestamentlig och judisk tradition. Ordet/Jesus tar lagens plats.

Det är möjligt att evangelisten föredrar begreppet »Ordet« framför »Visheten« när han vill tala om Jesus därför att det förra – på grekiska – är maskulinum, medan det senare är femininum. Det är också möjligt att han anknyter till en tankegång som fanns redan i den tidiga kyrkan. Paulus kan till exempel säga att han »predikade Kristus«, 1 Kor 1:23, när han talar om sin förkunnelse om Jesus.